

Doç. Dr. Nilüfer TAPAN
Okutman Çağlar Tanyeri ERGAND
İstanbul Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi

YÜKSEKÖĞRETİMDE ALMANCA YAZILI ANLATIM DERSLERİ —SORUNLAR, ÖNERİLER—

Üniversitelerimizin Alman Dili Eğitimi ve Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim dallarının tümünün lisans programlarında yazılı anlatım derslerine yer verilmiştir. Ancak deneyimlerimizin bize gösterdiği gibi, bu dersleri sürdüren öğretim elemanlarının çoğu yazılı anlatım derslerinin içeriğini oluştururken karşılaştıkları güçlüklerden yakınmaktalar. Oysa, öğrencinin bir konudaki görüşlerini düzgün bir düşünce akışı içinde, doğru bir dil kullanımıyla ortaya koymasını sağlamak eğitim sürecinin önemli bir ilkesidir. Çünkü kişinin düşüncelerini açık, anlaşılır bir biçimde aktarabilmesi düzenli, sistemli bir düşünme edimini öngörür. Bir şeyi yazılı ya da sözlü iyi anlatmanın dayanağı iyi düşünmedir. Böyle bir düşünme ediminin öğrenciye kazandırabilmesi ise eğitimin başlıca amaçlarından-
dır. İşte, iyi düzenlenmiş yazılı anlatım dersleri bu iki yönlü amaç-
cın - sistemli düşünme ve doğru aktarma- gerçekleşmesine yardımcı olabilir. Bu bakımdan ders programlarının önemli bir bölümünü oluşturan Almanca yazılı anlatım derslerinin çerçevesinin titizlikle çizilmesinin, dersin amaç, içerik ve yönteminin, öğrencilerin dilsel beceri ve kültürel birikimleri, buna bağlı olarak da düşünsel edimleri gözönünde tutularak belirlenmesinin yararlı olacağı kanısın-
dayız.

Hedef Kitle

Bugün Almanca bölümlerinde okuyan öğrencilerin özel durumu gözönüne alındığında, bu derslerin önemli daha da belirginleşir. Bu bölümlerde okuyan ve kısa ya da uzun bir süre Almanya'-

da yaşamış olan öğrencilerimizin bir çoğunun dilsel becerileri -gerek anadilde, gerekse yabancı dilde- pratik gereksinimleri karşılayan konuşma diliyle sınırlıdır. Asıl boşluğun yazı dilinin çeşitli alanlarında ortaya çıkması ise yazılı anlatım dersinin önemini vurgulamaktadır.

Yazılı anlatım derslerinin öğrencilerin gereksinimlerini karşılayan bir amaca yönelik oluşturulabilmesi için uyguladığımız bir test sonucunda öğrencilerin yanlışlarının özellikle belli alanlarda yoğunlaştığını saptadık. Dilsel alanda dilbilgisi ve yazım yanlışlarının yanısıra çok karşılaşılan bir yanlış alanı sözcük seçimi ve yazılı dilin kullanımında ortaya çıktı. Öğrencilerin pek çoğu yazılı bir metin oluştururken sınırlı sayıda sözcük kullanıyorlar ve konuşma dilinin sözcük seçimi ve kurallarına bağlı kalıyorlar. Bu alışkanlık ise yazılı dile uymayan aykırı kullanımların ortaya çıkmasına yol açıyor.

Dil yanlışlarının ve yazılı dilin yanlış kullanımının yanısıra öğrencilerimizde belirlediğimiz bir diğer boşluk ise, kültürel birikim alanında -hem yabancı, hem de kendi kültürlerinde- görülmekte. Öğrencilerin yabancı ve kendi kültürlerinden beraberlerinde getirdikleri birikim, tıpkı dilsel alanda olduğu gibi, çoğunlukla gündelik yaşamın verileriyle sınırlı. Bu birikim yetersizliği ise çoğu zaman genelleme, soyutlama, yorumlama gibi düşünsel edimlerdeki eksikliklerin kaynağını oluşturabilmekte.

Amaçlar

Öğrencilerimizin yukarıda sıraladığımız bu özellikleri gözönünde tutulduğunda, yazılı anlatım derslerinin amacı da iki ana grupta toplanabilir :

- 1 — Öğrencilerin yaptıkları yanlışlardan yola çıkarak çeşitli anlatım biçimleriyle ilgili yazılı dil becerilerini geliştirmek.
- 2 — Öğrencilerin kültürel alandaki eksiklerini de bir ölçüde gidermeye yönelik metinler aracılığıyla onların düşünsel edimlerini harekete geçirmek ve geliştirmek.

Anlatım Biçimleri

Belirlenen bu amaçları gerçekleştirmek için yazılı anlatım derslerindeki uygulamaların aşamalı olarak bilgilendirici/betimleyici ve eleştirel/tartışmacı diye adlandırabileceğimiz iki temel anlatım biçimi doğrultusunda yapılması gerektiğini düşünüyoruz.

— Bilgilendirici/betimleyici anlatım biçimi

Bu anlatım biçiminde yazanın yönelimi bir bilgiyi aktarma, bir düşünceyi aydınlatma, yani okuyucuya bilgi verme ya da kişi, olay ya da mekân betimlemeleri olarak belirlenebilir. Bu gruba betimlemek, haber vermek, rapor yazmak, özet çıkarmak, protokol tutmak gibi değişik yazma etkinlikleri girer. Bunların içinden özet çıkarmak ve protokol tutmak üniversite öğrencisi için işlevsel olduğundan ve öğrencinin bu alanlarda boşlukları bulunduğundan, özellikle üzerinde durulması gereken yazma etkinlikleridir kanımızca.

Yazılı anlatım derslerinin bu ilk aşamasında yapılan uygulamalarla öğrenci konuyla ilgili bilgileri seçmeyi, ayıklamayı, önemliyi önemsizden ayırabilmeyi, düşüncelerini düzenlemeyi öğrenmeli ve sözkonusu içeriği nesnel bir biçimde ve dilsel bakımdan doğru olarak aktarma yetisini kazanmalıdır. Öğrencilerimiz not tutmada da zorlanmaktadır. Bu açıdan derslerde grup çalışması ya da bireysel çalışma biçiminde öğrencileri protokol tutmaları, daha sonra da bu çalışmalarını sunmaları için yönlendirmek yerinde olacaktır.

Bir yazma etkinliği olarak öğrencilere özet çıkarmayı öğretirken çeşitli metin türlerinden yararlanılabilir. Bu bir bilimsel metin, bir gazete haberi, bir makale gibi kullanmalık metin olabileceği gibi, bir edebiyat metni de olabilir.

Kişi, mekân, olay gibi daha çok dış dünyanın betimlenmesini içeren uygulamalar ise öğrencinin dil duyarlılığı kazanması, dilin inceliklerini kavraması ve daha zengin bir sözcük dağarcığı edinbilmesi ve öğrendiği sözcükleri kullanabilmesi bakımından yararlıdır. Örneğin, betimleyici anlatım biçiminde sıfat ve adlar diğer anlatım biçimlerine göre daha ayrıntılı kullanılmak zorundadır.

Bu durumda uygulamaların da sözcük dağarcığı üzerinde yoğunlaşması kaçınılmazdır.

— Eleştirel/tartışmacı anlatım biçimi

Yazılı anlatım derslerini kuşkusuz yalnızca bir bilgi aktarma, ya da dış dünyayı betimleme gibi, daha çok nesnel olunmasını gerektiren yazma etkinlikleri ile sınırlamak yeterli değildir. Öğrenci yazılı anlatım dersleri çerçevesinde öznel görüşlerini de dile getirebilmelidir. Öğrenciden konuya eleştirel bakmasını, kendi öznel tavrını koymasını beklediğimiz bu aşamadaki yazma etkinlikleri bilgilendirici anlatım biçimine göre daha karmaşıktır ve buna uygun bir eğitim gerektirmektedir.

Doğaldır ki, tartışmacı anlatımdan pek çok yazı türünde yararlanılır. Ancak, eleştiri, deneme, makale gibi bazı yazı türleri özellikle bu anlatım biçiminin yönlendirmesiyle oluşur. Burada bir noktayı vurgulamakta yarar görüyoruz. Bu anlatım biçimi doğrultusunda yapılacak uygulamalar da kendi içinde aşamalı olarak gerçekleştirilirse öğrenciye yararlı olabilir.

Bu aşamanın ilk adımını öğrencinin belli bir konu çerçevesinde oluşturduğu düşüncelerini aktaracağı kompozisyon çalışmaları oluşturabilir. Bu uygulamalarda önce öğrenciden konuyla ilgili ön çalışmalar yapması, yani malzeme toplaması, bu malzemenin içinde gereken elemeyi yaparak bunları sınıflaması, toplanan verilerin önce sözlü olarak tartışılması gibi etkinlikler beklenebilir. Öğrenciye bu uygulamalar sırasında daha önce öğrenmiş olduğu bilgilendirici anlatım biçimiyle ilgili teknikler yardımcı olacaktır. İkinci adım bu verilerin belli bir düzen içinde yazıya dökülmesidir. Bu adımda öğrenci artık salt edindiği bilgileri aktarmakla kalmamalı, bu bilgiler karşısında öznel tavır geliştirebilmeli, özgün düşünceler üretebilmeli ve bunları temellendirebilmelidir.

Yazılı anlatım derslerinde böyle biçimlendirilen kompozisyon çalışmaları daha ileri aşamalarda öğrenci tarafından oluşturulabilecek makale, eleştiri, deneme gibi metin türleri için ön koşuldur.

Yazılı anlatım derslerinin son aşamasını oluşturan bu metin türleri içinden bilimsel makalenin öğrenci için özellikle işlevsel

olduğuna ve ders programları içinde ele alınması gerektiğine inanıyoruz. Yüksek lisans yapan bir öğrencinin ödevlerini hazırlarken ya da tez çalışmasını yaparken ne denli zorlandığı hepimizin bildiği bir gerçek. Bu bakımdan, daha lisans düzeyinde yapılacak uygulamalarla öğrenciye nasıl alıntı yapılacağı, alıntının yazı içinde nasıl kullanılacağı, bilimsel kaynaklara nasıl ulaşılacağı ve bunlardan nasıl yararlanılacağı gibi bilimsel bir çalışmanın hazırlanmasında gerekli olan tekniklerin öğretilmesi yerinde olacaktır kanısındayız. Öte yandan bilimsel bir çalışma uzmanlık alanıyla ilgili terimlerin kullanımını da gerekli kılar. Öğrencilerimizde bu dersler kapsamında geliştirmek zorunda olduğumuz bir yön de yazılı bir metin oluştururken yazı türüne ve uzmanlık alanına uygun uzmanlık terimlerine yer vermelerini sağlamak olmalıdır.

Yukarıda sözünü ettiğimiz bu iki temel anlatım biçimi dışında öğrenciye, gündelik yaşamada, pratik gereksinimlerde karşılaşp üstesinden gelmek zorunda kalabileceği dilekçe, özgeçmiş, mektup, başvuru mektubu gibi metin türleri de yazılı anlatım dersleri kapsamında tanıtılabilir. Ancak, burada öğrencilerden bu yazma biçimleri doğrultusunda metinler oluşturmalarını beklemekten çok, sınıf içi çalışmalarda öğrenciye örnek metinler sunup çözümlemek ve onların bu metin türlerinde ortaya çıkan belli dilsel kalıpların bilincine varmalarını sağlamak daha yararlı olacaktır.

Yaratıcı Yazma

Öğrencilerin yaratıcı, özgün yanlarını keşfedip bu alanda kendilerini geliştirmeleri için yapılacak yazma çalışmaları, yazılı anlatım derslerinin başka bir önemli yönünü oluşturur. Örneğin, öğrenciden yarıda kesilmiş bir öyküyü kendi düş gücünü harekete geçirerek tamamlaması ya da bir öykü, masal ya da şiirin yalnızca başlığını verip, bu başlıkla ilgili bir metin oluşturması istenebilir. Daha sonra öğrencinin kendi yazdıkları ile özgün metin karşılaştırılabilir, farklılıklar üzerinde konuşup tartışılabilir. Bu ve benzeri çalışmalar için edebiyat metinlerinin seçilmesi bir yandan da öğrencinin edebiyat yapıtlarına daha duyarlı bakmasına neden olur. Öğrencinin kendi deneyimlerini, kendi birikimlerini işin içine katarak, düş gücünü harekete geçirerek, özgürce oluşturacağı bu yaz-

ma denemeleri, dersi kuru ve sıkıcı olmaktan kurtaran önemli bir güdüleyici güçtür. Bu bakımdan, yaratıcı anlatım biçiminin yönlendirdiği bu tür uygulamaların, yazılı anlatım derslerinin her aşamasında, öğrenci özellikleri de gözönünde tutularak, zaman zaman yer alması, öğrencinin yazma edimine alışmasına, hatta severek yazmasına yol açabilir.

Uygulama Yolları

Yazılı anlatım dersleri kapsamında karşılaşılan bir başka önemli sorun da, derslerde hangi yolların izleneceği, hangi tekniklerin kullanılacağı ile ilgilidir. Yukarıda değindiğimiz anlatım biçimlerini öğrenci canlı bir süreç içinde, başka bir deyişle, kendi yanlışlarını görerek öğrenmelidir. Burada kaçınılmaz olarak öğreticiye büyük bir iş düşer. Hangi anlatım biçimi üzerinde durulursa durulsun, yapılan çalışmalarda daha önce değindiğimiz genel yanlışlar (yazım kuralları, dilbilgisi, doğru sözcük seçimi ve kullanımı) gündeme gelecektir. Bu açıdan, yapılan çalışmalar öğretici tarafından titizlikle okunmalı, düzeltilmeli, yanlışlar sınıflandırılmalı ve sonuçlar öğrenciye sunulurken tartışılmalıdır. Ancak böyle bir çalışma yolunun öğrencinin dilsel gelişimine katkısı olacaktır.

Öğretilmesi beklenen herhangi bir anlatım biçiminin kendine özgü teknikleri ise öğrenciye daha baştan kurallar halinde verilmemeli, aksine önce öğrencinin bu alandaki başarısı ya da başarısızlığı yapılan yazılı çalışmalar aracılığıyla saptanmalıdır. Daha sonra sözkonusu anlatım biçimiyle ilgili saptanan eksiklikler öğretici tarafından örnek metinlerin de yardımıyla giderilmelidir. Kısacası, metin örneklerinden uygulamaya değil, uygulamadan metin örneklerine giden bir yol izlenmelidir.

Yazılı anlatım dersi çerçevesinde seçilen metinlerin ya da sunulan konuların işlevsel olabilmesi, öğrenciye ulaşabilmesi için özellikle iki ölçütün gözönünde tutulmasında yarar var. Metinler ya da konular bir yandan öğrencinin daha önce sözünü ettiğimiz kültür eksiklerini tamamlamaya katkıda bulunmalı, öte yandan da, öğrencinin ilgisini uyanık tutabilmek için, onun yaşam deneyimleriyle doğrudan ya da dolaylı olarak koşutluklar taşımalıdır. Ayrıca iyi yazabilmenin önemli bir koşulu da iyi okuyabilmektir.

Seçilecek metinler öğrenciyi okumaya özendircekse, ona okuma duyarlığı kazandıracaksa, bir anlam taşır ancak. Çok okuyan, okuduğunu özümseyen bir kimsenin yazma yetisi de buna orantılı olarak gelişir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, yazılı anlatım dersleri Almanca bölümlerinin hepsinde yer almaktadır. Ancak bu dersler bu bölümlerin çoğunda bir ya da en çok iki yıla sınırlanmıştır. Oysa yukarıda sunduğumuz ve yalın anlatım biçimlerinden yola çıkarak karmaşık anlatım biçimlerine doğru bir gelişim çizgisi izleyen bu program önerisi daha uzun bir öğrenme süreci gerektirir. (İ. Ü. Edebiyat Fakültesi, Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalında yukarıda sunulan öneri doğrultusunda uygulamalar başlamıştır. Yazma dersleri 'Yazılı Anlatım 1, 2', 'Anlatım Yöntemleri' ve 'Disertasyon' adı altında dört ders yılına yayılarak sürdürülmektedir.) Kuşkusuz burada sunulan program sadece bir öneri, bazı ipuçları içeren bir örnek niteliğindedir, değiştirilmeye, geliştirilmeye açıktır, değişik anlatım biçimleri içinden öğrenci grubuna uygun olanların seçilmesini öngörür.

Sonuç

Kendi deneyimlerimizden de yola çıkarak şunu vurgulamakta yarar görüyoruz : Öğrenci eğitim sürecinde- ve daha sonra da- yazma edimi ile sürekli içiçedir. Bu bakımdan yazılı anlatım derslerindeki başarısı öğrencinin öteki derslerindeki başarısını da etkiler. Bu açıdan bakıldığında, yazma derslerinin sınırlarının genişletilmesinin, ayrıca bu derslerin, salt dilsel yanlışların üzerinde durulduğu dilbilgisi dersi ya da salt edebiyat ya da kompozisyon dersi olmaktan çıkarılmasının yararı ortaya çıkar. Öte yandan, yazılı anlatım dersleri diğer derslerden bağımsız olarak düşünülemez, bu derslerin, özellikle metin açıklaması, dilbilgisi, edebiyat gibi derslerle etkileşim içinde olması, başka bir deyişle, eşgüdüm içinde sürdürülmesi, öğrencinin yazma yetisinin gelişmesini destekleyecektir. Ancak bu bütünlük sağlandığında yazılı anlatım dersleri de amacına ulaşabilir.

KONUYLE İLGİLİ YARARLANILABİLECEK KAYNAKLAR

- Brückner, R., Höffer, U., Weber, U. : *Training Aufsatz*, Stuttgart, Dresden 1991.
- Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları 3 : *Yazma Uğraşı*, İstanbul, 1991.
- Der Deutschunterricht 3 : Themenheft 'Schreiben', 1989.
- Fremdsprache Deutsch, Zeitschrift für die Praxis des Deutschunterrichts; 'Schreiben' Heft I, Goethe - Institut, 1989.
- Günther, K. Grünter, H. (Hrsg.) *Schrift, Schreiben, Schriftlichkeit : Arbeiten zur Struktur, Funktion und Entwicklung schrift. Sprache.* (Hrsg) Reihe germanistische Linguistik, 49, Tübingen 1983.
- Heid, M. (Hrsg.) : *Die Rolle des Schreibens im Unterricht Daf*, Münih, 1989.
- Klein, W., : «Gesprochene Sprache - Geschriebene Sprache» in : Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik. 15, 1985.
- Kast, B. : *Fertigkeit Schreiben*, Erprobungsfassung, 12/92 Goethe-Institut, Münih.
- Mummert, I. : *Nachwuchspoeten. Jugendliche schreiben literarische Texte im FU*, Goethe-Institut, Münih 1989.
- Müller, B.d., : *Textarbeit-Sachtexte*, Münih, 1988.
- Mahnert, D. : *Technik des Aufsatzschreibens*, 11 Deutsch, Neutor Lernhilfe, Münih, 1990.
- Özdemir, E. : *Örnekli ve Uygulamalı Yazılı Anlatım Dersleri*, İstanbul, 1979.
- Rico, G. : *Garantiert Schreiben Lernen*, Hamburg, 1984.